

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

**“ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК І ГРОШОВО-
КРЕДИТНА ПОЛІТИКА”**
(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено кандидатом економічних наук, доцентом *Т. П. Остапишин*

Затверджено на засіданні кафедри банківської та страхової справи
(протокол № 4 від 02.04.02)

Перезатверджено на засіданні кафедри банківської та страхової справи
(протокол № 8 від 06.09.05)

Перезатверджено на засіданні кафедри банківської та страхової справи
(протокол № 14 від 24.06.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Остапишин Т. П. Навчальна програма дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика” (для бакалаврів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – 28 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”, вказівки до виконання контрольної роботи, теми контрольних робіт, задачі для контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета вивчення дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика” — опанувати теоретичні знання і набути практичних навичок виконання операцій центральними банками.

Для досягнення цієї мети програмою вивчення дисципліни передбачено виконання таких завдань:

- ознайомити з умовами виникнення центральних банків, їх цілями, статусом, функціями та організаційними основами діяльності;
- ознайомити з порядком здійснення Національним банком України (НБУ) емісійно-касових операцій, порядком прогнозування й обліку касових оборотів комерційних банків та регламентацією готівкових платежів на різних рівнях (фізичні та юридичні особи, комерційні банки, установи НБУ);
- з’ясувати сутність кредитних відносин центральних банків з банками другого рівня і визначити основні види рефінансування;
- ознайомити з порядком здійснення міжбанківських розрахунків і визначити роль центрального банку в їх організації;
- визначити специфіку здійснення міжбанківських розрахунків через систему електронних платежів (СЕП);
- з’ясувати необхідність, завдання, основні напрями банківського регулювання та нагляду і сутність кожного з цих напрямів;
- ознайомити з операціями НБУ з кредитно-розрахункового обслуговування уряду (обслуговування внутрішнього та зовнішнього боргів, касове обслуговування державного бюджету);
- з’ясувати сутність, мету і типи грошово-кредитної політики;
- визначити види інструментів грошово-кредитної політики і роль окремих з них, а також механізм їх застосування центральним банком;
- ознайомити із системою валютного регулювання і контролю в Україні та повноваженнями НБУ в цій сфері.

Вивчення дисципліни базується на оволодінні студентами таких дисциплін, як “Фінанси і кредит”, “Гроші та кредит”, “Грошово-кредитні системи”, “Банківські операції” та “Кредитно-розрахункові операції”.

Дисципліна “Центральний банк і грошово-кредитна політика” має практичне значення, оскільки не лише знайомить студентів з видами операцій центральних банків і сутністю окремих з них, а й допо-

магає їм набути первинних навичок виконання цих операцій під час розв'язання практичних завдань за окремими темами програми.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК
І ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	Змістовий модуль І. Діяльність центрального банку Виникнення, завдання і функції центральних банків
2	Організація і регулювання готівкового грошового обігу
3	Кредитно-розрахункове обслуговування комерційних банків
	Змістовий модуль ІІ. Кредитно-розрахункове обслуговування. Зміст грошово-кредитної політики
4	Нагляд і регулювання банківської діяльності
5	Кредитно-розрахункове обслуговування уряду
6	Валютне регулювання і контроль
7	Грошово-кредитна політика та інструменти її реалізації
Разом годин: 180	

ЗМІСТ
дисципліни
“ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК
І ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА”

Змістовий модуль І. Діяльність центрального банку

Тема 1. Виникнення, завдання і функції центральних банків

Передумови і шляхи виникнення центральних банків. Статус центральних банків провідних країн світу і фактори, що визначають їх незалежність.

Цілі, функції та операції центральних банків. Відображення операцій центрального банку на балансі.

Становлення НБУ: мета, функції, операції, регіональна і функціональна будова. Керівні органи НБУ: Рада НБУ і Правління НБУ.

Повноваження керівних органів НБУ. Статус НБУ і його філій. Економічна самостійність НБУ. Доходи, витрати, прибуток НБУ. Відносини НБУ з Президентом України, Верховною Радою України і Кабінетом Міністрів України.

Література [2; 4; 6; 7; 29; 39–41; 43–49; 51–53]

Тема 2. Організація і регулювання готівкового грошового обігу

Сутність емісійних операцій. Монопольне право центрального банку на емісію банкнот і монет. Забезпечення банкнот і місце готівки у платіжних системах.

Національний банк України як емісійний банк України, його повноваження в організації та регулюванні готівкового грошового обігу.

Регламентація емісійно-касових операцій установ НБУ. Організація перевезення готівки та цінностей. Система перевірки банкнот і монет на автентичність. Прогнозування грошової емісії і потреби в готівці.

Регламентація касових операцій комерційних банків. Касове обслуговування комерційних банків.

Регламентація касових операцій суб'єктів господарювання.

Література [6–9; 11; 30–32; 39–41; 43–53]

Тема 3. Кредитно-розрахункове обслуговування комерційних банків

Економічна сутність кредитних взаємовідносин центральних банків з комерційними банками. Методи рефінансування комерційних банків: редисконтування комерційних векселів, пряме кредитування, ломбардне кредитування, продаж кредитів через кредитні аукціони. Операції РЕПО. Використання окремих методів рефінансування центральними банками провідних країн світу.

Еволюція розвитку кредитних відносин НБУ з комерційними банками: пряме кредитування, цільові та закриті кредитні аукціони, кредитування під заставу облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Операції РЕПО та їх роль у регулюванні ліквідності банківської системи.

Сучасні механізми кредитування НБУ комерційних банків: продаж кредитів через кредитні тендери, кредити овернайт. Стабіліза-

ційні кредити. Забезпечення кредитів НБУ: види забезпечення і порядок документарного оформлення.

Сучасні платіжні системи і роль центральних банків в їх організації. Характеристика міжбанківських розрахунків.

Еволюція міжбанківських розрахунків в Україні. Розрахунки через систему електронних платежів. Прямі кореспондентські відносини і міжбанківські розрахунки, побудовані на їх основі. Внутрішньобанківські платіжні системи.

Література [2; 4–9; 12; 14; 20–22; 25; 28; 33; 39–41; 43–49; 51–53]

Змістовий модуль II. Кредитно-розрахункове обслуговування. Зміст грошово-кредитної політики

Тема 4. Нагляд і регулювання банківської діяльності

Економічна сутність, необхідність і завдання регулювання банківської діяльності та нагляду. Регулятивно-наглядові органи та їх повноваження у провідних країнах світу та в Україні.

Основні напрями регулювання банківської діяльності. Реєстрація і ліцензування комерційних банків. Законодавча та нормативна регламентація банківської діяльності. Принципи і стандарти бухгалтерського обліку та звітності в банківській системі. Страхування банківських ризиків: створення та використання резервів на покриття можливих втрат за кредитними операціями, операціями з цінними паперами та дебіторською заборгованістю.

Страхування депозитів: умови, строки і порядок проведення відрахувань вітчизняними банками до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Використання коштів Фонду.

Встановлення, порядок розрахунку і контроль за дотриманням економічних нормативів, що регулюють банківську діяльність. Нормативи, що регулюють капітальну базу банків. Нормативи, що регулюють ліквідність банків. Нормативи, що регулюють кредитний ризик. Нормативи, що регулюють ризики валютної позиції.

Методи банківського нагляду: безвиїзний та інспектування. Економічний аналіз і рейтингова оцінка банківської діяльності. Заходи впливу на комерційні банки за порушення законодавства. Режим фінансового оздоровлення. Робота з проблемними банками. Реорганізація і ліквідація банків. Зовнішній та внутрішній аудит.

Література [2; 4–7; 10; 14; 15; 17; 20; 23; 27; 34–49; 51–53]

Тема 5. Кредитно-розрахункове обслуговування уряду

Операції центрального банку як агента уряду.

Основні моделі системи касового виконання державного бюджету: банківська, казначейська та змішана. Еволюція системи касового виконання державного бюджету в Україні й сучасний механізм.

Еволюція кредитних відносин НБУ з урядом. Роль НБУ на ринку державних цінних паперів: повноваження депозитарію, участь у проведеному аукціонів з розміщення ОВДП, регулятивна та контрольна функції.

Роль НБУ в обслуговуванні внутрішнього та зовнішнього державних боргів.

Література [2; 4–7; 9; 18; 26; 39–41; 43–49; 51–53]

Тема 6. Валютне регулювання і контроль

Економічна сутність і необхідність валютного регулювання. Органи валютного регулювання. Повноваження НБУ як головного органу валютного регулювання в Україні. Методи регулювання валютного курсу. Курсова політика НБУ. Формування золото-валютного резерву країни та управління ним.

Валютні обмеження. Регулювання НБУ поточних валютних операцій. Економічні нормативи, що регулюють відкриту валютну позицію комерційних банків.

Валютний контроль і повноваження НБУ у цій сфері.

Платіжний баланс країни, його зміст та використання НБУ в регулятивній діяльності.

Література [1; 3; 6; 7; 13; 14; 16; 19; 24; 39–41; 43–49; 51–53]

Тема 7. Грошово-кредитна політика та інструменти її реалізації

Зміст грошово-кредитної політики та її місце в системі державного регулювання економіки країни. Цілі й типи грошово-кредитної політики, її взаємозв'язок з податковою, валютною, бюджетною політикою. Вплив центрального банку на грошову пропозицію через грошову базу та грошовий мультиплікатор.

Інструменти грошово-кредитної політики, їх сутність, вплив на грошову пропозицію та специфіка використання в Україні: політика обов'язкових резервів, кредитна політика, процентна політика, політика відкритого ринку, валютна політика.

Селективні інструменти грошово-кредитної політики та їх використання в Україні.

Література [1; 2; 4–7; 12; 18; 20; 25; 26; 33; 34; 39–41; 43–49; 51–54]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Засвоєння студентами знань з курсу “Центральний банк і грошово-кредитна політика” перевіряється за допомогою контрольної роботи, яка включає: розкриття одного з теоретичних питань за програмою курсу і розв’язання задачі за однією з тем курсу.

Номери теми і задачі студенти вибирають за першою літерою свого прізвища (див. таблицю).

Перша літера прізвища студента	Номер теми контрольної роботи	Номер задачі
А	1	16
Б	2	17
В	3	19
Г	4	11
Д, Е	5	12
Є, Ж	6	13
З, І, Й	7	14
К	8	15
Л	9	18
М	10	8
Н	11	2
О	12	20
П	13	5
Р	14	6
С	15	7
Т	16	10
У	17	9
Ф, Х, Ц	18	4
Ч, Ш, Щ	19	1
Ю, Я	20	3

Відповідь на теоретичне питання повинна містити план, відповіді на питання плану, список використаної літератури. План повинен містити вступ; два-три питання, що розкривають суть теми; висновки.

При написанні контрольної роботи студенти повинні опрацювати певні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність комерційного банку в тій сфері, якій присвячена тема роботи.

Використовувані при написанні цитати і статистичні дані слід супроводжувати посиланням на джерело інформації.

Теоретичне питання контрольної роботи слід висвітлювати лаконічно і послідовно, без повторів і відступів від основної теми.

Список використаної літератури повинен містити законодавчі та нормативні акти із зазначенням їх номера і дати, з якої вони набрали юридичну силу. Ці джерела слід подавати у списку у хронологічному порядку, а підручники, посібники, монографії, статті з періодичних видань — в алфавітному із зазначенням прізвища та ініціалів автора, назви книжки чи статті, місця видання, назви видавництва, року видання та обсягу друкованого джерела інформації.

Розв'язання задачі слід супроводжувати поясненням і посиланням на джерело інформації, яке підтверджує правильність наведеного алгоритму розв'язання (підручник, посібник, нормативний акт НБУ).

Контрольну роботу виконують в рукописному, друкованому або комп'ютерному варіанті розбірливо, грамотно, без скорочень (окрім загальнонавчаних). Сторінки мають бути пронумеровані.

Обсяг контрольної роботи в рукописному варіанті — 20–30 сторінок учнівського зошита або 10–15 сторінок друкованого тексту. Друкований чи комп'ютерний варіант роботи оформлюють згідно з вимогами державного стандарту.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Європейська система центральних банків: статус, основні завдання та функції.
2. Базельський комітет з питань регулювання діяльності банків: основи організації, завдання та функції.
3. Національний банк України — центральний банк країни.
4. Регулювання обороту готівки в міжгосподарських розрахунках в Україні.
5. Регулювання касових операцій вітчизняних комерційних банків.
6. Емісійно-касові операції установ НБУ.
7. Прогнозування обороту готівки через каси комерційних банків.
8. Кредитні взаємовідносини НБУ з комерційними банками.
9. Роль НБУ в організації міжбанківських розрахунків.
10. Регулювання банківської діяльності в Україні.
11. Допуск банків на вітчизняний банківський ринок.

12. Регулювання достатності капіталу вітчизняних комерційних банків.
13. Регулювання ліквідності вітчизняних комерційних банків.
14. Регулювання ризиковості банківської діяльності в Україні.
15. Національний банк України як орган банківського нагляду.
16. Система страхування депозитів: світовий досвід і вітчизняна практика.
17. Роль НБУ в обслуговуванні державного бюджету.
18. Роль НБУ в обслуговуванні державного боргу.
19. Типи та інструменти грошово-кредитної політики.
20. Національний банк України як орган валютного регулювання та контролю.

ЗАДАЧІ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Задача 1

Наведені далі статті розмістіть в активі чи пасиві балансу центрального банку залежно від їх економічного змісту:

1. Банкноти в обігу.
2. Грошові кошти в касі банку.
3. Золотовалютний резерв.
4. Кошти на кореспондентських рахунках комерційних банків.
5. Кошти на рахунках урядових структур.
6. Кредити, надані комерційним банкам.
7. Кредити, надані уряду.
8. Кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій.
9. Вкладення в цінні папери.
10. Зобов'язання за цінними паперами.
11. Зобов'язання за депозитами комерційних банків.
12. Зобов'язання за депозитами уряду.
13. Капітал банку і резерви.

Задача 2

Загальна сума коштів на депозитних рахунках у комерційному банку становить 100000 гр. од. Обов'язкові резерви цього комерційного банку в НБУ — 37000 гр. од.

Норма обов'язкового резервування — 25 %.

Визначте:

- розмір позичок, що їх може видати цей банк;

- розмір позичок, що їх може видати банківська система загалом;
- дайте визначення понять “обов’язкові” та “надлишкові резерви”.

Задача 3

Користуючись наведеними в таблиці умовними даними, обчисліть загальний обсяг грошової маси на кінець та початок року (за методикою НБУ) і оцініть динаміку окремих грошових агрегатів.

Дані для розрахунку	Сума, гр. од.	
	на початок року	на кінець року
1. Кількість готівки на руках у населення	600	800
2. Кількість готівки в касах підприємств та організацій	1000	1200
3. Кількість готівки в касах комерційних банків	4000	3500
4. Залишок коштів на кореспондентських рахунках комерційних банків	3000	2800
5. У тому числі обов’язкові резерви	450	420
6. Залишок коштів на депозитних рахунках до запитання в комерційних банках	2000	1800
7. Залишок коштів на строкових депозитних рахунках	1400	400
Валовий внутрішній продукт	100000	120000

Задача 4

За наведеними в таблиці умовними даними розрахуйте обсяг обов’язкових та надлишкових резервів комерційного банку за умови дії норми обов’язкового резервування 10 % для депозитів до запитання і 5 % — для строкових депозитів.

Дані для розрахунку	Сума, гр. од.
1. Залишок коштів на поточних рахунках юридичних осіб	5000
2. Залишок коштів на поточних рахунках фізичних осіб	200
3. Залишок коштів на кореспондентських рахунках Лоро	700
4. Строкові депозити юридичних осіб	1300
5. Строкові депозити фізичних осіб	500
6. Депозити, залучені від інших комерційних банків	300
7. Залишок коштів на резервному кореспондентському рахунку	200

Обґрунтуйте можливість комерційного банку щодо створення нових грошей за наведених умов і в разі зміни мінімальних резервних вимог до 15 % незалежно від виду депозиту.

Задача 5

Національний банк України узагальнив весь обсяг інформації про виручку торгових організацій. У результаті було отримано таку інформацію (дані умовні):

	гр. од.
1. Загальний товарооборот	8900
2. У тому числі в безготівковому порядку	2500
3. Надходження підписної плати готівкою	2100
4. У тому числі реалізація газет і журналів у рахунок підписки	600
5. Витрати за рахунок виручки від реалізації	2750
6. Виручка, що переходить з минулого кварталу	120
7. Виручка, що переходить на наступний квартал	130
8. Здача виручки підприємствам зв'язку	900

Визначте:

- торговельну виручку, яку використовуватиме НБУ для складання прогнозованого розрахунку касових оборотів на наступний квартал;
- процент інкасації торговельної виручки.

Задача 6

Яка сума буде відображена НБУ у прогнозованому розрахунку касових оборотів комерційних банків за статтею “Видача на виплати, пов'язані з оплатою праці”, якщо відомі такі дані (умовні):

	гр. од.
1. Фонд оплати праці	100000
2. Безготівкові перерахування із заробітної плати	20000
3. Виплата заробітної плати переказами через пошту	5000
4. Перерахування заробітної плати у вклади в банках	4000
5. Сума заробітної плати, що виплачується в попередньому кварталі, за строками по кварталу, на який складається прогноз	20000
6. Сума заробітної плати, що виплачується у кварталі, на який складається прогноз, за строками, що припадають на наступний квартал	13000
7. Сума невикраденої заробітної плати, що повертається до банків	3000

Задача 7

Згідно з наявними у НБУ даними через підприємства зв'язку в наступному кварталі прогноуються такі обороти (дані умовні):

	гр. од.
1. Реалізація послуг зв'язку населенню	70
2. Надходження торговельної виручки	120
3. Інші надходження	50
4. Виплати пенсій	80
5. Виплати переказів	30
6. Інші видатки	5

Визначте:

- суму, яку буде відображено у прогнозованому розрахунку касових оборотів комерційних банків;
- за якою позицією буде відображена ця сума у прогнозованому розрахунку оборотів готівки через банки.

Задача 8

На підставі укладеної генеральної угоди про проведення операцій РЕПО НБУ 4 вересня проводить операцію прямого РЕПО з комерційним банком на суму 200 одиниць терміном до 20 вересня поточного року.

Необхідно:

- пояснити зміст такої угоди НБУ з комерційними банками;
- обґрунтувати операції, що будуть відображені на балансах комерційного банку і НБУ відповідно 4 та 20 вересня;
- визначити мету проведення операцій прямого та зворотного РЕПО;
- зазначити види операцій РЕПО залежно від строку дії.

Задача 9

Комерційні банки “А”, “Б” і “В” подали заявки на купівлю кредиту через кредитний аукціон, який проводиться центральним банком за таких умов:

- обсяг кредитів, що виставляються на продаж, — 4000 гр. од.;
- строк кредиту — один місяць;
- стартова ціна кредиту — 20 %.

Умови купівлі кредиту, що викладені в заявці на участь в аукціоні (усі три банки допущені до участі у кредитному аукціоні), подані в таблиці:

Умови купівлі кредиту	Банк		
	“А”	“Б”	“В”
1. Сума кредиту, гр. од.	1600	2000	600
2. Плата за кредит, що пропонується комерційним банком, %	22	20	21

Визначте: черговість, суму і процентну ставку, якими будуть задоволені заявки банків, якщо аукціон проводитиметься за моделлю:

- американською;
- голландською;
- з фіксованою ставкою.

Задача 10

Регулятивний капітал комерційного банку – 10560 тис. грн. Норматив адекватності капіталу – 12,5 %. Фактичний резерв за кредитами з великим ризиком – 200 тис. грн. Далі наведені найбільші позичальники банку (ураховуючи 100 % позабалансових зобов'язань).

Позичальник	Залишок заборгованості, тис. грн.	Позичальник	Залишок заборгованості, тис. грн.
Підприємство “А”	2600	Підприємство “D”	1600
Підприємство “В”	2400	Підприємство “Е”	1000
Підприємство “С”	2250	Підприємство “F”	960
Банк “А”	2500	Банк “В”	2000
Банк “Б”	2300	Банк “Г”	2640

Необхідно:

- визначити норматив “великих” кредитних ризиків;
- оцінити дотримання банком цього нормативу;
- визначити санкції, які застосовує НБУ за порушення зазначеного нормативу;
- навести визначення поняття “великий кредит”.

Задача 11

Станом на 1 червня за даними комерційного банку відома така звітна інформація (дані умовні):

Показник	Сума, гр. од.
Залишок коштів на кореспондентському рахунку комерційного банку в НБУ	48000
Залишок коштів в операційній касі банку	5000
Залишок коштів на поточних рахунках юридичних осіб	280000
Залишок коштів за вкладними рахунками фізичних осіб	24000
Інші кошти до запитання клієнтів банку	2000

Необхідно:

- визначити нормативи, які встановив НБУ для контролю за ліквідністю банків;
- обчислити фактичне значення нормативу миттєвої ліквідності банку;
- оцінити дотримання банком нормативу миттєвої ліквідності;
- визначити заходи, які застосовує НБУ за порушення цього нормативу.

Задача 12

Станом на 1 березня діяльність комерційного банку характеризується такими показниками (дані умовні):

Показник	Сума, гр. од.
Сукупна заборгованість за позичками позичальника	3000
Позабалансові зобов'язання банку стосовно позичальника	400
Статутний капітал банку	4000
Резервний фонд	1400
Резерв під стандартну заборгованість за кредитами	3000
Резерв під заборгованість позичальника	640
Поточні доходи	2000
Нерозподілений прибуток	100
Вкладення в акції та статутні фонди підприємств	200
Вкладення в акції інших банків	100

Необхідно:

- визначити нормативи, які регулюють кредитний ризик комерційних банків;
- обчислити фактичне значення нормативу максимального розміру ризику на одного контрагента;
- оцінити дотримання банком вимог НБУ стосовно цього нормативу;
- визначити заходи, які застосовує НБУ за порушення цього нормативу.

Задача 13

Відомі такі звітні дані комерційного банку:

	млн грн.
Статутний капітал банку	8
Резервний фонд	0,5
Додатковий капітал	10
Нерозподілений прибуток	0,1
Фактичні резерви за активними операціями	30
Вкладення в акції підприємств	0,6
Вкладення в інші банки на умовах субординованого боргу	0,2
Активи банку	180
Активи банку з урахуванням ризику	120

Необхідно:

- визначити значення нормативів адекватності регулятивного та основного капіталу;
- оцінити дотримання банком цих нормативів;
- визначити санкції, які застосовує НБУ за порушення зазначених нормативів.

Задача 14

Відомі такі дані щодо діяльності комерційного банку регіонального масштабу:

Згідно з установчими документами підписний капітал банку заявлено в розмірі	12 млн грн;
За три роки діяльності банк емітував 12000 простих акцій номіналом 1000 грн, яких розмістив на загальну суму	12,4 млн грн;
Нерозподілений прибуток першого року	400 тис. грн;
другого	250 тис. грн;
третього	150 тис. грн;
Резервний фонд на кінець третього року створено в розмірі	2 млн грн;
Резерви під покриття ризиків, створені за рахунок прибутку	1 млн грн;
Вкладення в корпоративні акції	1,6 млн грн;
Вкладення в банківські установи	1,8 млн грн.

Необхідно:

- визначити розмір регулятивного капіталу комерційного банку;

- оцінити дотримання мінімального розміру регулятивного капіталу (за курсом євро 1/ 4,00);
- навести визначення понять підписний, статутний, фінансовий та регулятивний капітал.

Задача 15

Комерційний банк 1 березня 2002 р. залучив кошти на умовах субординованого боргу на сім років. З дозволу НБУ частина цього боргу в розмірі 500 тис. грн вважається субординованим капіталом і входить до складу додаткового капіталу.

Необхідно:

- визначити розмір субординованого капіталу, який включати-меться в додатковий капітал щороку до настання строку погашення субординованого боргу;
- навести визначення понять “субординований борг” та “субординований капітал”.

Задача 16

У балансі та інших документах банку відображені такі показники:

	млн грн.
Загальні активи банку	9000
З них:	
кошти на кореспондентських рахунках	550
кошти в касі	50
зі строком погашення до 30 днів	3800
зі строком погашення до одного року	4400
Загальні зобов'язання	7100
З них:	
до запитання	3800
поточні	4800
короткострокові	5600

Необхідно:

- визначити нормативи ліквідності;
- оцінити дотримання цих нормативів;
- визначити заходи, які застосовує НБУ за порушення нормативів ліквідності.

Задача 17

На підставі наведених у таблиці даних розрахувати відкриту валютну позицію банку (довгу чи коротку) за кожною валютою і загальною відкритою валютною позицію (за методикою НБУ).

в тис. грн.

Вид валюти	За балансовими рахунками		За позабалансовими рахунками		Курс НБУ (грн. за одиницю валюти)
	Активи в іноземній валюті	Зобов'язання в іноземній валюті	Активи в іноземній валюті	Зобов'язання в іноземній валюті	
USD	1200	700	—	100	5,43
CAD	700	950	—	—	3,68
EUR	1250	400	50	—	4,63

Необхідно:

- навести визначення поняття “валютна позиція” (відкрита та закрита, довга та коротка, загальна);
- визначити нормативи відкритої валютної позиції за умови, що регулятивний капітал становить 26 млн грн;
- оцінити дотримання нормативів відкритої валютної позиції;
- визначити заходи, які застосовує НБУ за порушення цих нормативів.

Задача 18

Норматив обов'язкових резервів становить 15 %, період резервування — 10 днів.

Дні періоду	Сума залучених коштів, грн. од.	Залишки на коррахунку в НБУ, грн. од.	Дні періоду	Сума залучених коштів, грн. од.	Залишки на коррахунку в НБУ, грн. од.
01	2480	410	06	2380	350
02	2560	430	07	2460	400
03	2550	420	08	2560	430
04	2590	370	09	2390	410
05	2470	380	10	2840	250

Необхідно:

- визначити розмір обов'язкових резервів комерційного банку за період резервування;
- оцінити дотримання банком мінімальних резервних вимог;
- пояснити, як обов'язкові резерви банків використовують як інструмент грошово-кредитної політики.

Задача 19

Відомі такі звітні дані комерційного банку:

Група кредитів	Заборгованість, тис. грн.	Вартість забезпечення (з урахуванням коефіцієнта коригування), тис. грн.
Стандартні	2400	700
Під контролем	600	350
Субстандартні	300	200
Сумнівні	200	50
Безнадійні	1000	—

Визначте:

- валовий кредитний ризик за кредитами;
- чистий кредитний ризик за кредитними операціями;
- розмір резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями;
- напрями використання коштів резерву за стандартними і нестандартними кредитами.

Задача 20

Згідно зі звітними даними комерційного банку відомі такі дані про дебіторську заборгованість, що виникла на підставі договорів:

Строк з дня завершення дії договору	Сума дебіторської заборгованості, тис. грн., станом	
	на 01.02	на 01.03
До 30 днів	200	180
31–60 днів	230	250
61–90 днів	200	250
Понад 90 днів	150	150

Необхідно:

- визначити розрахункову суму резерву на покриття можливих втрат від дебіторської заборгованості станом на 01.02 та 01.03 поточного року;

- відкоригувати розмір резерву на кожну дату, якщо відомо, що станом на 01.02 цього року сформований резерв фактично становив 300 тис. грн.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ

1. Виникнення емісійних банків і форми їх організації.
2. Суть і функції центральних банків.
3. Центральний банк — емісійний центр країни.
4. Центральний банк — банк банків.
5. Центральний банк — банк уряду.
6. Центральний банк — орган регулювання економіки країни грошово-кредитними методами.
7. Статус центральних банків і ознаки їх незалежності.
8. Міждержавні центральні банки.
9. Становлення і статус НБУ.
10. Функціональна будова НБУ.
11. Структура управління НБУ.
12. Регіональна будова НБУ.
13. Ресурси центральних банків і їх розміщення.
14. Операції НБУ та їх відображення в балансі.
15. Прибуток НБУ: формування і розподіл.
16. Емісія банкнот: суть і механізм реалізації.
17. Регулювання готівкового грошового обігу в Україні.
18. Регулювання касових операцій суб'єктів господарювання.
19. Операційні каси вітчизняних комерційних банків і порядок їх підкріплення.
20. Готівкові резервні фонди НБУ і порядок їх функціонування.
21. Прогнозування касових оборотів комерційних банків в Україні.
22. Емісійно-касові операції установ НБУ.
23. Рефінансування центральними банками комерційних банків.
24. Особливості кредитних операцій центральних банків з комерційними банками.
25. Розвиток кредитних відносин НБУ з комерційними банками.
26. Кредити овернайт через постійно діючу лінію рефінансування.
27. Продаж Національним банком кредитів комерційним банкам через кредитні тендери.

28. Адресне рефінансування: пряме кредитування, стабілізаційні кредити.
29. Рефінансування комерційних банків через операції РЕПО.
30. Міжбанківські розрахунки: суть і способи реалізації.
31. Організація міжбанківських розрахунків в Україні.
32. Система електронних міжбанківських платежів (СЕП): суть і порядок функціонування.
33. Міжбанківські кореспондентські відносини, їх види і порядок організації в Україні.
34. Роль НБУ в запровадженні системи масових електронних платежів.
35. Регулювання банківської діяльності, його суть, завдання і органи, що його здійснюють.
36. Основні напрями регулювання діяльності комерційних банків.
37. Створення Національним банком правового поля діяльності комерційних банків, порядку бухгалтерського обліку і звітності.
38. Попередній контроль НБУ на стадії реєстрації комерційних банків.
39. Попередній контроль НБУ на стадії ліцензування комерційних банків.
40. Регулювання капітальної бази комерційних банків.
41. Регулювання платоспроможності комерційних банків.
42. Регулювання Національним банком ризиковості банківських активів.
43. Нормативи адекватності регулятивного та основного капіталу комерційних банків і контроль НБУ за їх дотриманням.
44. Нормативи кредитного ризику, які застосовуються для регулювання діяльності комерційних банків за внутрішніми кредитами, і контроль НБУ за їх дотриманням.
45. Нормативи кредитного ризику, які застосовуються для регулювання діяльності комерційних банків за кредитами клієнтам, і контроль НБУ за їх дотриманням.
46. Нормативи інвестування, що застосовуються для регулювання діяльності комерційних банків, і контроль НБУ за їх дотриманням.
47. Регулювання ліквідності комерційних банків Національним банком України.

48. Нормативи валютного ризику, які застосовуються для регулювання діяльності комерційних банків, і контроль НБУ за їх дотриманням.
49. Регулювання Національним банком України страхування ризиків у діяльності комерційних банків.
50. Регламентація НБУ порядку створення комерційними банками резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.
51. Регламентація НБУ порядку створення комерційними банками резерву для відшкодування можливих втрат від операцій з цінними паперами.
52. Регламентація НБУ порядку створення комерційними банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості.
53. Регулювання НБУ страхування депозитів.
54. Необхідність і завдання нагляду за діяльністю комерційних банків.
55. Інституційна будова банківського нагляду, статус і повноваження його органів.
56. Органи банківського нагляду в Україні: статус, структура і повноваження.
57. Види банківського нагляду.
58. Примусові заходи впливу на комерційні банки і порядок їх застосування НБУ.
59. Непримусові заходи впливу на комерційні банки і порядок їх застосування НБУ.
60. Звітність комерційних банків України і порядок її подання в НБУ.
61. Рейтингова оцінка діяльності банків: практика НБУ.
62. Реорганізація і ліквідація банків.
63. Робота НБУ з проблемними банками.
64. Організація банківського аудиту в Україні.
65. Зміст і цільова спрямованість грошово-кредитної політики.
66. Інструменти грошово-кредитної політики центрального банку.
67. Типи грошово-кредитної політики.
68. Політика “дешевих грошей”: сутність і практична реалізація.
69. Політика “дорогих грошей”: сутність і практична реалізація.
70. Основні індикатори грошово-кредитної політики НБУ.
71. Політика обов’язкових мінімальних резервів.

72. Операції центральних банків на відкритому ринку.
73. Особливості операцій НБУ на відкритому ринку.
74. Процентна політика НБУ та її практична реалізація.
75. Кредитна політика НБУ та її практична реалізація.
76. Валютна політика НБУ і засоби її реалізації.
77. Державний борг: суть, види, структура і роль центральних банків в його обслуговуванні.
78. Особливості відносин центральних банків з урядом.
79. Основні типи касового обслуговування державного бюджету.
80. Операції НБУ з касового обслуговування державного бюджету.
81. Особливості відносин НБУ з урядом.
82. Структура внутрішнього державного боргу України і роль НБУ в його обслуговуванні.
83. Структура зовнішнього державного боргу України і роль НБУ в його обслуговуванні.
84. Відносини НБУ з міжнародними фінансово-кредитними організаціями.
85. Національний банк України – валютний орган, його завдання і повноваження.
86. Методи валютного регулювання та їх характеристика.
87. Основні типи курсової політики.
88. Курсова політика НБУ.
89. Регулювання НБУ валютних операцій.
90. Регулювання НБУ валютної позиції комерційних банків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 № 959.
2. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18.06.91 № 1202.
3. Декрет Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19.02.93 № 15–93.
4. Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” № 448/96.

5. Закон України “Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні” від 10.12.97 № 710/97 // Уряд. кур’єр. — 1997.
6. Закон України “Про Національний банк України” від 20.05.99 № 679 // Голос України. — 1999. — № 112.
7. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 № 2121 // Уряд. кур’єр. — 2001. — № 8.
8. Закон України “Про платіжні системи та переказ грошей” від 05.04.01 № 2346 // Уряд. кур’єр. — 2001.
9. Закон України “Про обіг векселів в Україні” від 04.05.01 № 2374 // Уряд. кур’єр. — 2001.
10. Закон України “Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб” від 20.09.01 № 2740—14.
11. Інструкція № 1 з організації емісійно-касової роботи в установах банків України: Затв. постановою Правління НБУ від 07.07.94 № 129.
12. Положення про кредитування: Затв. постановою Правління НБУ від 28.09.95 № 246.
13. Правила випуску та обігу валютних деривативів: Затв. постановою Правління НБУ від 07.07.97 № 216.
14. Положення про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях: Затв. постановою Правління НБУ від 26.03.98 № 118.
15. Положення про єдину систему визначення рейтингу банків на підставі CAMEL: Затв. постановою Правління НБУ від 25.06.98. № 246.
16. Правила здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України: Затв. постановою Правління НБУ від 18.03.99 № 127.
17. Положення про порядок формування і використання резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості комерційних банків: Затв. постановою Правління НБУ від 31.03.99 № 157.
18. Положення про технічний порядок проведення аукціонів з розміщення облігацій внутрішньої державної позики: Затв. постановою Правління НБУ від 15.04.99 № 186.
19. Положення про порядок надання індивідуальних ліцензій на відкриття юридичними особами-резидентами України рахун-

- ків в іноземних банках: Затв. постановою Правління НБУ від 05.05.99 № 221.
20. *Положення* щодо організації діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів: Затв. рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 18.05.99.
 21. *Положення* про операції банків з векселями: Затв. постановою Правління НБУ від 28.05.99 № 258.
 22. *Інструкція* про міжбанківські розрахунки в Україні: Затв. постановою Правління НБУ від 27.12.99 № 621.
 23. *Положення* про порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами: Затв. постановою Правління НБУ від 30.12.99 № 629.
 24. *Положення* про валютний контроль: Затв. постановою Правління НБУ від 08.02.2000 № 49.
 25. *Положення* про депозитний сертифікат Національного банку України: Затв. постановою Правління НБУ від 07.03.2000 № 91.
 26. *Положення* про порядок здійснення установами банківської системи операцій на ринку облігацій внутрішньої державної позики: Затв. постановою Правління НБУ від 22.03.2000 № 116.
 27. *Положення* про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Затв. постановою Правління НБУ 06.07.2000 № 279.
 28. *Положення* про механізми рефінансування комерційних банків України: Затв. постановою Правління НБУ від 15.12.2000 № 484.
 29. *Положення* про філії (територіальні управління) Національного банку України: Затв. постановою Правління НБУ від 26.01.01 № 81.
 30. *Правила* організації розрахунково-касового обслуговування комерційними банками клієнтів і взаємовідносин з цього питання між територіальними управліннями НБУ та комерційними банками в національній валюті: Затв. постановою Правління НБУ від 05.02.01 № 44.
 31. *Інструкція* про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України: Затв. постановою Правління НБУ від 19.02.01 № 69.

32. *Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні*: Затв. постановою Правління НБУ від 19.02.01 № 72.
33. *Положення про порядок здійснення Національним банком України з банками операцій РЕПО*: Затв. постановою Правління НБУ від 29.05.01 № 204.
34. *Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України*: Затв. постановою Правління НБУ від 27.06.01 № 244.
35. *Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій*: Затв. постановою Правління НБУ від 17.07.01 № 275.
36. *Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні*: Затв. постановою Правління НБУ 28.08.01 № 368.
37. *Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства*: Затв. постановою Правління НБУ від 28.08.01 № 369.
38. *Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень*: Затв. постановою Правління НБУ від 31.08.01 № 37.
39. *Банки и банковские операции: Учеб. для вузов* / Под ред. проф. Е. Ф. Жукова. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 472 с.
40. *Банківська енциклопедія* / За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. — К.: Ельгон, 1993. — 328 с.
41. *Банківські операції: Підручник* / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. — К.: Вид-во КНЕУ, 2000. — 384 с.
42. *Банковский надзор и аудит: Учеб. пособие* / Под общ. ред. И. Д. Мамоновой. — М.: ИНФРА-М, 1995. — 112 с.
43. *Банковское дело: Справ. пособие* / Под ред. Ю. А. Бабичевой. — М.: Экономика, 1994. — 400 с.
44. *Банковское дело: Учебник* / Под ред. проф. В. И. Колесникова, проф. Л. П. Кроливецкой. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 480 с.
45. *Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика* / Е. Долан и др. — М.: Профмино, 1991. — 448 с.
46. *Деньги, кредит, банки: Учебник* / Под ред. О. И. Лаврушина — М.: Финансы и статистика, 1998. — 448 с.

47. *Національний банк і грошово-кредитна політика: Підручник /* За ред. д-ра. екон. наук, проф. А. М. Мороза, канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. — К.: Вид-во КНЕУ, 1999. — 368 с.
48. *Нуреев Р. М.* Деньги, банки и денежно-кредитная политика: Учеб. пособие. — М.: Финстатинформ, 1995. — 128 с.
49. *Основы банковского дела /* Под ред. А. Н. Мороза. — К.: Либра, 1994. — 330 с.
50. *Платіжні системи: Навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти /* В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол та ін. — К.: Либідь, 1998. — 416 с.
51. *Поляков В. П., Московкина Л. А.* Структура и функции центральных банков. Зарубежный опыт. — М.: ИНФРА-М, 1996. — 192 с.
52. *Пуховкіна М. Ф., Остапшин Т. П.* Центральный банк і грошово-кредитна політика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: Вид-во КНЕУ, 1999. — 72 с.
53. *Савлук М. І., Мороз А. М., Коряк А. А.* Вступ до банківської справи. — К.: Лібра, 1998. — 344 с.
54. *Стельмах В. С., Єфіфанов А. О., Гребеник Н. І., Міщенко В. І.* Грошово-кредитна політика в Україні / За ред. В. І. Міщенка. — К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. — 306 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”	4
Зміст дисципліни “Центральний банк і грошово-кредитна політика”	4
Вказівки до виконання контрольної роботи	8
Теми контрольних робіт	9
Задачі для контрольних робіт	10
Питання для самоконтролю студентів	20
Список літератури	23

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *Л. М. Гримальська*
Комп’ютерне верстання *О. А. Варваріна*

Зам. № ВКЦ-4587

Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*